

COMUNA de OROSEI

Fotografia gratuita de Angelo Canu © 2022

PRO SOS 100 ANNOS
DE SA
PUBLICATZIONE DE
“CANNE AL VENTO”
SA BIDDA DE OROSEI
AMMANITZAT
UNA SERADA DE
LETURAS PÙBLICAS

Ant a lèghere

- Angelo Canu
- Mariantonietta Piga
- Gianfranca Selis
- Valentina Schirru
- Mario Antioco Sanna
- Sara Nieddu
- Giovanna Chessa
- Ivan Marongiu
- Michele Pinna

PARÀULAS DE GRÀSSIA OROSEI

Crèsia de su Rimèdiu

SU 2 DE CABUDANNI DE SU 2012 A SAS 21.30
a pustis de su rosàriu

cun s'agiudu de su “Cuncordu Urisè”

Intramesos musicales

At a sonare

Giorgio Rusta

Ant a cantare

Maria Fara e Letizia Beccari

A primos de maju donna Noemi abarreit sola in domo ca sas sorres andesint a sa festa de Nostra Signora de su Rimèdiu, comente costumaiaint cada annu, dae unu tempus malu a ammentare, pro penitèntzia – naraiaint – ma finas unu pagu pro ispàssiu.

Noemi no amaiat nen s'una nen s'àteru, e puru, in s'interi chi fiat sètzida in s'umbra caente de sa domo, in cussu borta de die longu e lugorosu, sighiat cun su pensamentu nostàlgicu su biàgiu de sas sorres. Torraiat a bìdere sa cresiedda mùrina e tunda, simigianta a unu nidu copercadu in mesu de s'erba de sa bete corte, sa cresura de “pinnetas in muradura” ube s'istichiat totu unu pòpulu de maicantos colores e pitorescu comente una tribù de zingaros, s'acaradòrgiu ruzu cun sas culunnas, subra sa muristene desinnada a su pride, e su fundale asulu, sos àrbores murmutende, su mare chi lutzigaiat in bassu intre sos montricos de arena in colore de prata.

...

Milla duncas cun su pensamentu in cue giosso.

Li paret de èssere galu pitzinna, apiligada in s'acaradòrgiu de su preideru, in unu sero de maju. Una bete luna de ràmene si pesat dae su mare, e totu su mundu paret de oro e de perla. S'organitu prenat cun sos tzichìrrios lamentosos sa corte allumada dae unu fogu de aliderru chi cun su crarore irrujadu suo distinghet in sa pinna de muru mùrina sa figura fatzendina de su sonadore, sas caras biaitas de sas fèminas e de sos pitzocos chi ballant su ballu sardu. Sas pupas si moent ammajadoras in s'erba apeigada e in sos muros de sa crèsia; lughent sos butones de oro, sos gallones de prata de sos costùmenes, sos tastos de s'organitu: su restu si perdet in s'intrighinadorju de perla de sa note lunare.

...

Sa festa duraiat noe dies de sas cales sas ùrtimas tres diventaiaint unu ballu tundu sighidu acumpangiadu dae sonos e cantos: Noemi istaiat semper in s'acaradòrgiu, in mesu de sos restos de s'ispuntinu; a inghìriu lughiant sas ampullas bòidas, sos pratos segados, carchi mela in colore birde astraadu, una safata e unu cutzarinu ismentigados; finas sos isteddos chilliaiant subra sa corte comente ghighinados dae s'andàntzia de su ballu.

Efix, poderende si sa conca cun sas manos, cantaiat e pranghiat. Grixenda pompiaiat a dae in antis de issa cun sos ogros infustos chi isprigaiant sa frachighedda de sos cheros, cantende e pranghende fintzas issa. E su dolu de unu fiat uguale a cussu de s'àtera: e su dolu de ambos duos fiat su matessi de cussu pòpulu chi regordaiat comente su tzeracu unu tempus coladu de iscurigore e bisaiat comente sa pitzoca unu tempus benidore de lughe: dolu de amore.

Posca totu fiat mudu.

Zuannantoni, cun su firiolu de torrare a achirrare sa fisarmònica, fiat su primu a nde èssire foras a berrita in manos. Ma in sa ghenna si firmeit, mireit bia subra e gheiteit una boghe. Totus acudeint a bìdere. Fiat sa luna noa chi colaiat serente a su muru e pariat chi nde cheriat falare in cue in intro.

A pustis chena torreint a cumentzare sos cantos e sas boghes a inghìriu de sos fogos: ballaiat fintzas don Predu, faghende cuntentas totas sas fèminas chi teniant s'isetu de èsserent isseberadas dae isse.

Su borta de die sa festa fiat galu prus animada. Sos òmines si mustraiant prus pagu birgòngiosos cun sas fèminas e las trisinaiant a ballare, e su sole cuende.si.nche tinghiat in colore de rosa sa corte chi mughidaiat che moju.

A s'iscurigada, sa gente si fiat ammuntonada in sa crèsia e milli e prus boghes s'intendiant che de cando esseret istada una e bia, lighende.si a pare comente in foras si ligant sos nuscos de sas tupas; Efix, inghenugradu in unu cugione, proaiat su sòlitu dolorosu incantu: ante isse Grixenda, inghenugrada peri issa, tètera che ànghelu de linna, cantaiat penende de amore.

Sa lughe ruja de su sero, binta a bia de s'altare dae sa lughe de sas candelas, cucugiaiat sa gente comente unu belu de sàmbene, ma a pagu a pagu cussu belu s'est fatu nieddu, iscraridu petzi dae sa lughe in colore oro de sas candelas. Sa gente istentaiat in intro de sa crèsia, mancari su preideru aeret finidu giai sas orationes suas, e sighiat a cantare intonende sos gosos. Fiat comente su murmutu a tesu de su mare, sa mòvida de su litu in su pèsperu: fiat totu unu pòpulu antigu chi andaiat, andaiat cantende sas rèchias ismalitziadas de sos primos cristianos, andaiat, andaiat in una istrada iscurigosa, imbreagos de dolore e de ispera, a bia de unu logu de lughe, chi nch'est indedda, unu logu malu a sighire.

bortadu in sardu dae Giovanna Chessa

Su fogulone fatu cun sa chessa, gasi comente l'aiat bidu Noemi in sa pitzinnia sua, brusiaiat in sa corte de sa crèsia de sa Madonna de su Rimèdiu e allughiat sos muros nieddos de su santuàriu e sas muristenes chi inghiriant sa crèsia.

Unu picioe sonaiat s'organitu ma sa gente essida dae pagu tempus dae sa missa de sa novena, no cumentzaiat a ballare, ca s'agataiat in intro de sas muristenes inue fiat aparitzende o coghende sa chena o fiat chenende.

Fiat galu chitzo: in su chelu lùghidu de iscurigadòrgiu essiant sos isteddos primàrios e a dae segus sa turredda de su miradòrgiu s'otzidente si nche irrugiaiat morinde.si istudende.si.nche a pagu a pagu.

In sa biddighedda temporanea de su santuàriu b'aiat una paghe manna, sas notas de su organitu e s'aboghinare e su riere de sa gente in intro de sas muristenes pariant a tesu.

A curtzu de sos fogos minoreddos allutos a probe de sos muros si nche podiat bìdere tònchina s'umbra niedda de carchi fèmina chi fiat coghinende.

Sos òmines arribados dae sa die in artis pro carrare sa mobilia e sas provistas pro sas dies de sa novena, fiant torrados in sas biddas issoro cun sos carros e cun sos caddos: in sa biddighedda temporanea fiant addurados petzi sas fèminas, sos betzos, sos pitzinnos e pagos piciosos e totus, mancari cumbintos chi depiant addurare in cue pro fàghere penitèntzia, chircaiant de de s'ispassiare in sa mègius manera possibile.

bortadu in sardu dae Mario Antioco Sanna

Sas damas Pintor aiant a disponimentu duas muristenes de sos prus antigos (cada annu nde fraigaiant a nou) chi lis naraiant pròpriu sas muristenes de sas damas, ca fiant diventadas de proprietade issoro pro cajone de donos e lassas fatas a sa crèsia dae sas antepassadas issoro dae cando sos archipiscamos de Pisa in sas bisitas pastorales issoro a sas diòtzesi sardas isbarcaiant in su portu prus a probe e naraiant missas in su Santùariu. E galu, in mesu de sas muristenes, in s'angrone de sa corte, bi fiat su setzidòrgiu de pedra arrumbadu a su muru, ue tzia Pottoi aiat bidu a donna Maria Cristina cortegiada comente una Barona dae totu sas vasallas chi andaiant pellegrinas a sa crèsia. Como donna Ester e donna Ruth setziant ùmiles e nieddas che a duas mòngias cun su mucadore biancu in conca e sas manos suta sa farda, pensende a Noemi in dedda, a Giacintu a largu.

...

A costàgiu issoro, sètzida in terra palas a muru e tenende.si sos ghenugros cun sas manos, Grixenda fiat riende cumpassende.si su sonadore de organitu.

In sa muristene serente sas parentes chi fiant cun issa in sa festa, fiant chenende sètzidas in terra, a in tundu de una bèrtula, istèrrida a tiàgia, e in s'interi chi una fiat ninnende unu pitzinneddu chi si fiat dormende moende sas maneddas, s'àtera fiat giuiliende sa pitzinna.

...

Sa gente fiat cumentzende a essire a sa corte, in sas ghennigheddas cumparaiant sas fèminas frobende.si sa buca cun sa farda e tando poniant in fatu a sos pitzinneddos pro los tènnere e nche los corcare.

bortadu in sardu dae Sara Nieddu

Sas tassar colaiant de manu in manu; unas cantas fèminas s'incraraiant times-times a sa ghenna. E Gregòriu Zordanu de Duarche, unu giòvanu bellu ruju ammodau comente unu cantore medievale, si colaiat ambas manos in pilos allisende.si.los e tirende.si.los fintzas a tzugru, e si pesaiat a cantare a sungurtu chi pariat un'atitadora:

*Basta, non poto pius relatare,
Discurro su chi poto in sa memoria,
Chi àppana in dogni passu sa vittoria.
De poder tottu l'Africa acquistare;
Tranquillos e sanos a torrare,
Los assistan sos Santos de sa Gloria,
E cun bona memoria e vertude
Torren a dom'issoro chin salute!*

Tzocamanos e iscracàllios tundos intronaiant in totue. Totus ridiant ma fiant cummòvidos.

A s'umbra de sa crèsia Efix imbetzes intendiat àteros paesanos suos chi a grùstios faeddaiant de s'Amèrica e de sos emigrantes.

bortadu in sardu dae Valentina Schirru

S'organitu aiat sonadu totu sa die acumpangiadu dae sas boghes de sos bendidores, dae su tzichirriu de sos giogadores de murra, dae sos cantos corales e sos versos de sos poetes a bolu.

Riunidos in una muristene, sètzidos in terra a pees a crughe, a inghiriu de una timingiana a sa cale si giraiant che a unu deus, sos poetes improvisaiant otadas pro e contra a sa gherra de Libia: fiant paritzos e si daiant su turnu, e a inghiriu issoro s'atropaiant òmines e giòvanos: dae cando in cando calicunu si pinnigaiat pro leare dae terra una tassa de binu.

“Bibe, diaulu!”.

“Salude!”.

“A la bìdere chent'annos de sighidu, custa festa, sanos e alligros”.

“Bibe, furca!”.

Su poete Serafino Masala de Bultei, cun su profilu greco e bestidu che a unu eroe de Omero, cantaiat:

*Su turcu non si cheret reduire,
Anzis pro gherrare est animosu,
S'arabu inferocidu est coraggiosu,
Si parat prontu né cheret fuire...*

bortadu in sardu dae Gianfranca Selis

Carchi fèmina si fiat giai detzisa a si pònneru in tundu a su sonadore, dende si sa manu pro cumentzare su ballu. Sos butones de sos coritos pariat chi ischintziddaiant a su fogu e sas umbras issoro faghiant rugras de via in su terrinu mùrinu. A pagu a pagu si fiant postas una a costàgiu de s'àtera, a manu tenta, e artziaiant sos pedes in chirca de pesare ballu; ma fiant tèteras e dudosas e pariat chi si fiant mantenende s'una cun s'àtera.

«*Ladinu chi mancat su punteddu! Non b'est s'òmine! A su mancu cramade a Efix*» aiat aboghinadu Natòlia.

...

Ma a sa boghe de Natòlia, Efix fiat giai ritzu e andaiat cara a sas fèminas iscudende sos pedes a terra a su traju de su ballu e movende sos bratzos che a unu balladore beru. E ballende cantaiat:

A sa festa... a sa festa so andatu...

A pustis s'èssere acurtziadu a Grixenda, l'aiat pigada a su bratzu e si fiat annantu a sas balladoras; sa presèntzia sua pariat àere dadu ànimu a su ballu: sos pedes de sas fèminas si moviant prus lestros, auninde.si, istrisinende.si, artziende.si. Sas carenas si fiant ammoddigadas e sas caras lughiant de gosu.

...

Sas fèminas pariant ligadas dae unu filu màgicu chi lis daiat unu tzuntzullu cumpostu e ardente. Sa fila de fèminas aiat cumentzadu a si pinnigare, formende a pagu a pagu unu chirco: onni tantu una fèmina andaiat a in antis, ispitzigaiat duas manos crobadas, las intritziat a sas suas e acreschiat sa grillanda niedda e ruja ue in palas si moviat sa fràngia de sas umbras. E sos pedes si pesaiant semper prus lestros, istrempaiant sos unos cun sos àteros, addobende su terrinu comente pro nche lu chèrrere ischidare dae s'immobilitade sua.

bortadu in sardu dae Angelo Canu

Intrende in sa corte torresit a bidere sas matessi figuras: sas damas fiant sètzidas in sas banchineddas cun sas manos allorigadas, Callina fiat filende, a pedes iscurtzos intro de sas ispranìglias; intro de sas muristenes sas fèminas sètzidas in terra si fiant biende su caffè, ninnaiant sas criaduras, e dae in artu in su mirante, intundada dae su chelu doradu, sa pupa niedda de pride Pascale saludaiaat cun su mucadoreddu turchinu.

«*Divaghende si bi sunt?*» lis dimandat Efix, arrambende s'istaca in pedes de sas meres suas. «*E isse?* ».

«*Semus semper ballende*» li nesit Segnora Ester, e Segnora Ruth si nche pesat pro remonire sa cosa.

De Giacintu nde faeddesit, disfrassada, s'usuràia.

«*A ratza de giòvanu grabadu. De pagu paràulas ma durche che mele. Si divagat che a unu pitzinneddu, e benit a ue so deo a mandigare su pane de òrgiu. Milluru, como ghirende dae sa funtana cun Grixenda*».

E difatis si ladiant dae indedda, intro de sas tupas, isse artu e pupuinadu, issa minudedda e niedda, ambos cun sos puales lughentes in manos, chi cada tantu si tambaiant e s'aba, aris-aris, s'ammisturaiat e gutiaiat.

bortadu in sardu dae Giorgio Rusta

Efix fiat torradu a pustis de tres dies. Custa borta non fiat solu: belle totus sos de sa bidada falaiaant a sa festa e sas fèminas giughiant a cùcuru safatas de turtas e còrbulas prenas de puddas ligadas cun frocos rujos. Sos arboreddos a inghìriu fiant càrrigos de frùtora cherfa e sa festa pariat prenare totu sa badde.

Arribende, Efix aiat agatadu su logu a inghìriu de sas muristenes giai prenu de carros cun sas tendas de sacu e de lentzolos, e sos bendidores de durches e de binu, ritzos a costàgiu de sos banchitos issoro, suta s'umbraghe de sa crèsia.

Una filera de pidores bardiaiant su gùturu e sas figuras issoro acoconadas, isarbolidas e asulas, calicunu cun ogros biancos ispamparinados, àteros cun malandras rujas e tumores biaitos, cun sas petorras innudadas chi pariant iscorjados, chi chircaiant de tocare cun bratzos e pòddighes nieddutzos comente cambigheddadas brusiadadas, si nche bidiant intre una tupa e s'àtera in sa linia biaita e bianca nida de s'orizonte.

Ma pagu prus addae, s'ogru s'isparghiat in sa campura, e sas trumas de caddos e de puddèrigos faghiant su paesàgiu prus mannòsighu. Su sonu de s'organitu arribaiaat a cue giosso; su ritmu alligru e piagherosu inganiaat a su ballu, ma a bortas si furriaiaat a lamentu, e pariat istracu de cuntentesa, comente dispràghidu pro su gosu chi acabat e tzunchiende pro sa nurtilesa de cada cosa: tando finas s'ogru apenadu de sas calabrinas pariat prenu de una durcura nostàlgica.

Efix si fiat firmadu unu momentu in mesu de unu grustu de paesanos de su Nugoresu, sas fèminas fiant sètzidas a fila a pare in dae in antis de sas muristenes, isetende sa missa cantada, e sos coritos purpurinos issoro tinghiant in ruju s'umbra de su muru.

bortadu in sardu dae Gianfranca Selis